

"מפרי הארץ"

"ראש השנה"

"יודעי תרועה"

מדרש תהלים: (ק"ב) דבר אחר פנה אל תפלת הערער. אמר ר' יצחק כלפי הדורות אמרו, שאין להם לא נביא ולא כהן מורה צדק, ולא בית המקדש שיכפר עליהם אלא תפלה אחת נשתיירה להן שהם מתפללין בראש השנה וביום הכפורים, אל תבזה אותה מהם, שנאמר (כי) ולא בזה את תפלתם. תכתב זאת לדור אחרון ועם נברא יהלל יה. וכי עד עכשיו עתידה אומה אחרת להבראות, שהוא אומר ועם נברא, אלא אמר ר' יהודה בר סימון זה דורו של מרדכי שנבראו כבריה חדשה.

ספר החינוך: (פ' אמור מצוה שיי"א) ומשרשי מצות המועד הזה, שהיה מחסדי האל על בראיו לפקוד אותם ולראות מעשיהם יום אחד בכל שנה ושנה, כדי שלא יתרבו העוונות ויהיה מקום לכפרה, והוא רב חסד מטה כלפי חסד, וכיון שהם מועטים מעביר עליהן. ואם אולי יש בהם עוונות שצריכין מירוק, נפרע מהם מעט מעט, וכעין מה שאמרו זכרונם לברכה [ע"ז ד' ע"א] אוהבו נפרע ממנו מעט מעט. ואם לא יפקדם עד זמן רב, יתרבו כל כך עד שיתחייב העולם כמעט כלייה חלילה.

נמצא שהיום הנכבד הזה הוא קיומו של עולם, ולכן ראוי לעשות אותו יום טוב ולהיותו במנין מועדי השנה היקרים. ואולם מהיותו יום מועד לדון כל חי, ראוי לעמוד בו ביראה ופחד יותר מכל שאר מועדי השנה, וזהו ענין זכרון תרועה הנזכרים בו, כי התרועה קול שבור, לרמז שישבור כל אחד תוקף יצרו ויתנחם על מעשיו הרעים, וכמו שנכתוב במצות שופר בארוכה בסדר פינחס [מצוה ת"ה] בעזרת השם.

וזהו הטעם שלא קבעו זכרונם לברכה לומר הלל במועד הזה, וכמו שאמרו, שאינו ראוי לו לאדם לומר שירה והוא עומד בדיו, וכדאמר רבי אבהו בפרק אחרון דראש השנה [ל"ב ע"ב] אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא, מפני מה אין ישראל אומרים הלל בראש השנה ויום הכיפורים וכו', כדאיתא התם.

בגדי ישע: (סימן תקפ"ב) וגם תקנו הכונה לומר מלכות זכרונות שופרות הראשון ובכן תן פחדך כלומר ענין מלכות שממליכין הקדוש ברוך הוא על הכל ויעשו כולם אגדה אחת לעשות רצונו והשני תן כבוד לעמך הוא לבקש מלפניו זכרון לטובה. והג' ובכן צדיקים יראו וישמחו הוא מענין שופרות כי כל הרשעה כעשן תכלה ובמה בשופרת של חירות ומה שגומרין ותמלוך אתה ה' לבדך הוא מעין חתימה סמוך לחתימה שחותם המלך הקדוש כ"ז מבואר בטור ובהרב"י.

ומ"ש ואין לומר באהבה מפני שכבר אמר ותתן לנו באהבה את יום הזיכרון הזה אבל אם חל בשבת יאמר באהבה מקרא קדש שאחת קאי על שבת ואחת על יום הזכרון. ולא ידעתי מה חידש המג"א כאן שהרי כן המנהג בכל הי"ט כולם. ואומרים ודברך אמת וקים לעד כתב המרדכי הטעם איתא באגודה לעולם ה' דברך נצב בשמים. קיים דברך כשם שהתקנת עם אדם כשם שדנת אותו ברחמים כך אתה תרחם הדורות הבאים אחריו לעולם.

והכלבו כתב טעם אחר לפי שאמר מלוך על כל העולם כולו בכבודיך וכו' ומלכותו בכל משלה אומר ודברך אמת וקים לעד פירוש אתה הבטחתנו בכמה מקומות בענין הגאולה שתהיה לך לעד המלוכה ולכך אנו מבקשים שתאמת דברך כי דברך אמת וקים לעד.

תפארת שלמה: (שער קריאת שמע) יש צדיקים אשר אינם יכולין לסבול הצער של גלות השכינה בעולם הזה ומאד מתמרמרים לבם בקרבם עד שמגודל המרירות קצים בחייהם ומבקשים להסתלק מעולם הזה מכל וכל כמו שמצינו זה באליהו הנביא ששאל את נפשו למות כמה פעמים על שלא ה' יכול לראות בצער של גלות השכינה כמ"ש קנא קנאתי לד' וכו'. והנה ענין זה מבואר בכתוב אצל אליהו.

ומדה הזאת היא הראוי לכל בית ישראל באורך הגלות המר הזה לשום אל לבו צער השכינה וכבוד הש"י המחולל בין העובדי כוכבים עד שאין להסתכל על שום ענין מעוה"ב רק על כבוד שכינתו ית"ש ואז עי"כ יעתר להם ד' לגאלם במהרה גאולת עולם. והוא שכ' הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בא יום ד' הגדול והנורא. שלכאורה מהו המעלה הזאת שיבא אליהו קודם הגאולה ומה יוצא לנו מזה. אך הוא הדבר שבארנו שאמר הכתוב כי קודם הגאולה הנה אנכי שולח לכם את הבחי' הזאת של אליהו הנביא.

שכולכם כאחד לא תבקשו שום ענין מעולם הזה רק יחוד שמו ית' ותהיו קצים בחייכם מעניני עולם הזה כמו אליהו הנביא ז"ל רק ותמלוך אתה ד' לבדך מהרה ועי"כ יהי' הגאולה בלי ספק. וז"ש לפני בא יום ד' הגדול כי אם כל בני' יבקשו רק דבר זה אז במהרה יאיר ד' לאור היום הגדול והנורא הוא כנ"ל.

"גוֹט עֵלְבֵת גוֹט יוֹם טוֹב"

"מפרי הארץ"

הלכה

אורוז זויים

ה' שכח המלך הקדוש ונזכר תוכ"ד?

תשובה: מתקן ואינו צריך לחזור. (עיין בסימן רצ"ח)

ו' האם אפשר לברך בורא מאורי האש על נר אחד?

תשובה: אפשר ואבוקה למצווה מן המובחר. (עיין בסימן רצ"ח)

ז' מתי מסתיים האשמורה השלישית?

תשובה: בתקופה זו לכו"ע יכול לומר עד הנץ. (מג"א סימן א')

ח' האם יכון בשהחיינו של יו"ט לפטור הרימון?

תשובה: י"א שעדיף לברך בנפרד כיון שהם שני מחיבים. (מג"א סימן א')

א' שכח לומר המלך הקדוש בליל ר"ה האם חוזר?

תשובה: להלכה חוזר. (עיין בסימן תקפ"ב)

ב' סיים מקדש השבת ולא הזכיר ר"ה?

תשובה: בדיעבד אינו חוזר. (עיין בסימן תפ"ז)

ג' סיים מקדש ישראל ויום הזיכרון ולא הזכיר שבת ובאמצע הברכה הזכיר?

תשובה: אינו חוזר. (עיין בסימן תפ"ז)

ד' סיים המבדיל בין קדש לחול במקום קודש לקודש?

תשובה: מחלוקת האם יצא ולכתחילה ישמע מאחר. (עיין בסימן תפ"ז)

"אין לנו שיעור רק התורה הזאת"

חפץ חיים: (נדחי ישראל פרק יג') בא וראה עוד כמה גדול כח התורה שכן אמרו בברכות (ה' א') כל העוסק בתורה וכו' מוחלין לו על כל עונותיו שנאמר בחדסד ואמת יכופר עון, ואמרו עוד כל העוסק בתורה יסורין בדילין ממנו שנאמר ובני רשף יגביהו עוף ואין עוף אלא תורה שנאמר התעיף עיניך בו ואיננו ואין רשף אלא יסורין שנאמר מזי רעב ולחומי רשף וקטב מרירי. ואיתא בתנ"ד"א אם ראית שיסורין ממשמשיין ובאין עליך רוץ לחדרי תורה ומיד היסורין בורחין ממך שנאמר לך עמי בא בחדריך וגו'. ולפעמים מצלת אותו גם אם נתחייב מיתה לשמים כדאיתא במדרש רבה פ' קדשים אם נכשל אדם בעבירה וכו' מה יעשה ויחיה אם היה למוד לקרות דף אחד יקרא שנים וכו'.

גם התורה מצלת מכל פגעים רעים בעוה"ז ובעוה"ב כדאיתא בתד"א זוטא (פ' י"ז) תורה מגינה על האדם כל אותן השנים שהוא מוטל בעפר שנא' בהתהלכך תנחה אותך בעוה"ז בשכבך תשמור עליך זו שעת מיתה בקבר והקיצות היא תשיחך זה העוה"ב. וביאור הדברים נשמע ממה דאיתא בזוה"ק בשכבך בקבר תשמור עליך אורייתא תצור עליך מדינא דהאי עלמא והקיצות היא תשיחך לעוה"ב כד יתער לאחר מיתה כדון היא תשיחך תהוי סגוריא על גופך בגין דיקומון אינון בקדמיתא לחיי עלמא כמו שכתוב אלה לחיי עולם בגין דעסקין בחיי עלמא דא אורייתא וכל אינון מלין דאפיק מדאורייתא דאשתדל בהאי עלמא קיימי קמיה דקוב"ה ואמרין קליהון ולא משתכחין.

גם התורה מגינה על האדם להנצל מעונשו של גיהנם כדאיתא באגדת משלי אין לך צדקה שמצלת מדינה של גיהנם אלא תורה בלבד אבות העולם משיבין הואיל ונתפסתם במצודת יום הדין אין לכם אלא לישב ולעסוק בד"ת שהיא מכפרת עון. גם מיום הדין הגדול שנאמר עליו הנה היום בא בוער כתנור זוכה להנצל מי שעסק בתורה.

"מפרי הארץ"

בעניין: הלכות ראש השנה

תשובה: אם השופר לפניו לא מברך וגם האחר לא מברך.

ז: אחד השומעים 'חלם' בתחילת התקיעה, ושם לב רק באמצע, והיה שיעור תקיעה עד הסוף, האם יצא ידי חובה [ע"י תקפז]?

תשובה: מחלוקת ולהלכה לא יצא ועדיף שישמע מאחר את הברכות.

ח: השתעל באמצע התקיעה האם יצא באופן שודאי לו ששמע התקיעה, ובאופן שלא ודאי [תקפז]?

תשובה: אם שמע באופן וודאי יצא.

ט: מה הדין תקע תקיעה תרועה תרועה תקיעה, האם יחזור ומהיכן [תקצ]?

תשובה: יחזור לתרועה כי תקיעה אחרונה עלתה לו לתקיעה ראשונה.

י: מה החשש במקום שיש בתי כנסיות סמוכין ומה הפתרון [תקצ]?

תשובה: החשש שישמעו התקיעות מבית הכנסת הסמוך ומפסיד התקיעות ששמעו ולכן יש להיזהר שלא יתקעו עד שיגמרו התקיעות בביהכ"ס הסמוך.

א: מה ההנהגה הראויה אחר הסעודה בר"ה [תקפג]?

תשובה: יקבע עצמו ללימוד ויש נוהגים לגמור את כל הספר תהילים.

ב: האם אומרים תשליך בר"ה שחל בשבת ומדוע [תקפג]?

תשובה: יש שלא אומרים ואפשר משום שהנהר מחוץ לעיר ומשום הוצאה.

ג: האם אומרים אבינו מלכנו בר"ה, האם מזכירים חטא, ומה הדין כשחל בשבת ומדוע [תקפד]?

תשובה: אומרים ומזכירים ובשבת לא אומרים אבינו מלכנו כי לא שואלים צרכים בשבת.

ד: האם עומדים התוקע והציבור בשעת תקיעת שופר [תקפה]?

תשובה: התוקע עומד והציבור יכולים לשבת כי סומכים על תקיעות דמעומד ומ"מ נהגו לעמוד.

ה: מה נוסח ברכת התקיעה, ולמה לא מברכים לתקוע בשופר, או לשמוע בקול שופר [תקפה]?

תשובה: לשמוע כל שופר ולא מברכים לתקוע כי המצווה לשמוע ולא יומר בקול שופר דמשמע לעשות רצונו.

ו: התוקע בירך וניסה לתקוע ולא הצליח, ורוצה לקחת שופר חלופי, האם יברך שוב. ומה הדין אם לא החליף שופר אלא נותן לאחר לתקוע האם יברך [תקפה]?

בנשיאות מרן הגרש"א שטרן שליט"א
רח' הרב קוק 1 בני ברק 0533107467
kolmoshasofer@gmail.com

mprihaaretz@gmail.com

"מפרי הארץ"

"מבלית הוועד"

מהרב נפתלי צבי מנטל שליט"א

ר"ה שחל בשבת – הדלקת הנרות

א בר"ה שחל בשבת חייבין בהדלקת הנרות מב' צדדים, בין מצד שבת ובין מצד יו"ט. ומתחילה יש להעיר דמ"מ יש חילוק לכאן ולכאן, דהנה בעלמא בכל יו"ט שחל בחול יש ב' מנהגים בכלל ישראל, יש הרבה [בפרט אצל החסידים] שמדליקים נרות רק בלילה אחר שהאנשים באים מביהכ"נ דהרי הבערה מותרת ביו"ט, ומאיך יש מקפידים שגם ביו"ט מדליקים מבעו"י כדי לקיים מצות כבוד יו"ט [ואכ"מ], אבל כשחל יו"ט בשבת הרי פשיטא שלכו"ע חייב להדליק מבעו"י. מאיך אינו דומה לגמרי לנר של שבת, דהנה ידוע דאשה המדליקה נרות הרי היא מקבלת שבת בכך [או בהדלקה או בברכה] אבל איש שמדליק נרות אין בזה קבלת שבת, וטעמא דמילתא משום שנשים נהגו לחשוש לשי' הבה"ג דיש בהדלקה עצמה קבל"ש, אבל מעיקר הדין לא קיי"ל כן ואנשים לא נהגו להחמיר בזה. וכתבו הפוסקים דבמקום דחק וצורך גם אשה יכולה להקל בזה והיינו ע"י שתננה להדיא שאין בדעתה לקבל שבת בהדלקתה ואז מותרת במלאכה. וכתב הפרי יצחק דכ"ז בנרות שבת, אבל ביו"ט כיון שאנו נוהגים לברך גם שהחיינו בזמן הדלק"נ [והפוסקים האריכו בזה דאין שום מקור לכך בש"ס, ומ"מ כבר נהגו כן ואין למחות], והרי שהחיינו לא קאי אמצות הדלק"נ אלא על היום [ומעיקר הדין היתה צריכה לצאת בברכה שמברכין על הכוס] וא"כ דוקא באופן שמקבלת עכשיו קדושת היום שייך לברך שהחיינו, אבל אם תעשה תנאי להתירה במלאכה [האסורה ביו"ט] הרי ע"כ עדיין אינו יו"ט אצלה ואיך תברך שהחיינו, ולכן ל"ש תנאי בנרות יו"ט [חוץ משביעי של פסח דליכא שהחיינו], ויו"ט שחל בשבת ג"כ לא יוכל להתנות. [ואם נחוץ מאד לעשות מלאכה אחר הדלק"נ, יתכן שתוכל להתנות ותזהר שלא לברך שהחיינו, ותצא אח"כ בברכת שהחיינו שמברכין בשעת קידוש].

ב יש לברר הדין באשה שהדליקה הנרות וטעתה וברכה רק על שבת או רק על יו"ט. ולכאן משכח"ל ב' אופנים בזה, ותחילה נדון באופן שכבר בשעת ההדלקה טעתה וחשבה שרק שבת או יו"ט היום, דכה"ג נמצא שלא קיים כלל מצות ההדלקה השניה דלא הדליקה נר לכבוד שבת כלל, ובפשוטו תצטרך להדליק נר נוסף ולברך עליו דחסר כאן מעשה הדלקה, אלא דתלוי איך טעתה, דאם ברכה רק של יו"ט שפיר יכולה להדליק נר נוסף [מאש דולקת כבר] כיון דהבערה מותר ביו"ט [יש שר"ל דל"ש לקבל קדושת היום לחצאין וכל שקבל עליו יו"ט ממילא חל עליו גם קדושת שבת, אכן זה חידוש], אבל אם ברכה רק של שבת ונמצא שכבר קבלה על עצמה שבת אסור לה להדליק נר ותבקש מאחר להדליק עבודה. ולכאורה יש לשאול דהא כתב המג"א סי' ס' בשם הרדב"ז דבמצות דרבנן קיי"ל מצות אין צריכות כונה [אבל בביאור"ל שם האריך להוכיח דדעת השו"ע דגם בדרבנן מצ"כ] וא"כ אמאי לא נימא דכל שהדליק נר לכבוד היום ממילא מהני גם לקדושה השניה אף שלא נתכוון לה להדיא כיון דמצות הדלק"נ היא רק מדרבנן. אמנם באמת מוכח בגמ' דאינו כן, דאי' בגמ' בשבת דעשית שהיתה דולקת והולכת צריך לכבותה ולחזור ולהדליקה לכבוד שבת, ומשמע גם באופן שהדליקה עכשיו אחר שהגיע זמן המצוה כל שלא נתכוון לשם נר של מצוה, וחזינן דלא מהני כאן הא דאין מצות צריכות כונה. ויש לבאר הטעם דאין המצוה שיהא נר דלוק גרידא, אלא דתחילת המצוה הוא לעשות מעשה הדלקה לכבוד שבת, וכל שלא כוון לזה אין כאן עיקר המצוה ולכו"ע לא יצא, ולפי"ז גם בנידו"ד כל שנתכוון רק לקדושה א' לא יקיים בזה מצות הקדושה השניה [שבת או יו"ט].

ג מעכשיו יש לדון באופן שבשעת הדלקה שפיר נתכוונה לשם שניהם שבת ויו"ט [ואפשר דה"ה בהדליקה בסתמא בלי מחשבה מפורשת ממילא כן הוא] ואח"כ בברכתה טעתה והזכירה רק א' מהם [ואף דיו"ט איקרי שבת בתורה מ"מ לענין נוסח הברכה נראה פשוט דלא מהני ולא יצא בזה לשם יו"ט], דכה"ג ודאי קיימה מצות הדלק"נ כראוי אלא דחסר לה ברכה. ודן בזה בשו"ת התעוררות תשובה [ח"א סי' קכב], וכתב שם ע"פ המבואר בסי' תפ"ז לענין הטועה בתפילת שמו"ע ביו"ט שחל בשבת ושכח להזכיר שניהם בחתימה, ובמקום לומר מקדש השבת וישראל והזמנים הזכיר רק א' מהם, ובמ"ב שם כתב דאם אמר רק מקדש השבת בודאי יצא בדיעבד [ובביאור"ל מביא דכ"מ בגמ'], ואם אמר רק מקדש ישראל והזמנים לא הכריע ואפשר דצריך לחזור, ובביאור"ל שם האריך וסיים בצ"ע [והגרשז"א זצ"ל נקט דכיון דהוא ספק, למעשה לא יחזור דספק ברכות להקל], ולפי"ז כתב בשו"ת הנ"ל דאם בירך רק להדליק נר של שבת יצא י"ח בדיעבד, אבל אם בירך רק להדליק נר של יו"ט חוזר ומברך להדליק נר של שבת דלא סגי בשל יו"ט [וצ"ל דנקט דגם בתפילה אם חתם רק מקדש ישראל והזמנים חוזר לראש הברכה, ובמ"ב לא הכריע בזה]. אכן לפו"ר יש לחלק טובא, חדא דהתם גבי תפילה הא דיצא בדיעבד כשחתם מקדש השבת י"ל דהיינו דוקא כה"ג שהזכיר היו"ט עכ"פ בתוך הברכה, ולכן אף דבחתימה שכח של יו"ט מהני בדיעבד, אבל כאן בהדלק"נ שלא הזכיר יו"ט כלל מסתבר דלא יצא ויחזור ויברך. ועוד יש לחלק מסברא [עני' בשש"כ], דגבי תפילה מוטל עליו רק חיוב א' של שמו"ע בכל יום, ושפיר יש מקום לומר דביו"ט שחל בשבת עיקר חיובו הוא של שבת אלא שמזכיר בו גם של יו"ט, וכל שחתם בשל שבת יצא בדיעבד [ובטעם הדבר דשבת הוא עיקר, אפשר משום דשבת קביעא וקיימא משא"כ יו"ט תליא בקידוש ב"ד ועיין, ומ"מ כך מתבאר בסוגיא שם], אבל לענין מצות הדלקת הנרות לכאורה הם ב' חיובים נפרדים להדליק נר לכבוד שבת ונר לכבוד יו"ט, אלא שע"י נר א' יכול לקיים שניהם, אבל אין א' מהם עיקר יותר מחבירו, ולכן כל ששכח לברך על א' מהם, צריך לחזור ולברך על השני.